

Nye tall om ungdom

Midt i tenårene – noen tall fra UNGdata

Tormod Øia og Anders Bakken

Mesteparten av det livet ungdom lever foregår enten i familien, på skolen eller sammen med venner i ulike fritidsaktiviteter. Både skolen, hjemmet og de stedene hvor fritida tilbringes kan betraktes som sosiale møteplasser og mulighetsstrukturer. Her utspiller seg aktiviteter, det utveksles erfaringer, og ferdigheter utvikles i samspill med andre. Hvordan den enkelte opplever og tilpasser seg disse arenaene vil ikke bare ha betydning for velvære her og nå, men kan ha stor betydning for hvordan ungdommene utvikler seg på lengre sikt.

I denne artikkelen vil vi gi en kortfattet oversikt over hvordan ungdom som befinner seg midt i tenårene opplever ulike sider ved ungdomstida. Hva slags holdninger har ungdom til skolen? Hvor mange er sammen med foreldrene sine, og hvor ofte treffer de andre voksne? Hva slags forhold har ungdom til venner? Og hva bruker ungdom fritida si til? Er det noen kjønnsforskjeller i dette bildet?

Disse spørsmålene vil bli diskutert ut fra analyser av det som kalles UNGdatabasen. UNGdata er navnet på spørreskjemabaserte ungdomsundersøkelser, som er blitt brukt av bortimot 100 norske kommuner siden midten av 1980-tallet. Undersøkelsene er beregnet for skoleelever på ungdomstrinnet og på videregående skole. Utfyllingen foregår i klasserommet med en voksen tilstede. Alle kommunene som deltar, bruker en felles grunnmodul hvor det blant annet spørres om forholdet til venner, foreldre og skole og hvordan fritida brukes. Kommunene kan videre etter behov inkludere flere spørsmål. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er faglig ansvarlig for UNGdata, mens kommunene selv administrerer datainnsamlingen.

Formålet med undersøkelsene er først og fremst å framskaffe oversikt over ungdomslivet slik dette fortoner seg på lokalt nivå. Resultatene blir ofte brukt som utgangspunkt for lokale ungdomsplaner og politiske beslutningsprosesser. I og med at et stort og variert utvalg av kommuner har gjennomført UNGdata-undersøkelser, gir studiene også mulighet til å danne seg et bilde av en ungdomstid som strekker seg utover det lokale.

I denne artikkelen vil vi gi et kortfattet sammendrag av enkelte hovedresultater fra de kommuner som gjennomførte undersøkelser i perioden 1997 til 2001. Til sammen gjelder dette 25 kommuner – fra Kristiansand og Sandnes i sør, til Målselv og Tromsø i nord. Av byer ellers er Fredrikstad, Kongsvinger, Skien og Notodden med. Det er videre med en del kommuner i mer spredtbygde strøk. Siden kommunene selv bestemmer hvilke aldersgrupper som skal inkluderes, varierer alderssammensetningen fra kommune til kommune. For å få likhet i alder er det i analysene bare tatt med ungdom som går i niende og tiende klasse på ungdomsskolen. De fleste ungdommene er 14, 15 eller 16 år. Svarprosenten varierer noe i de enkelte undersøkelsene, men ligger gjennomgående rundt 90 prosent. Antall ungdommer som inngår i analysene i denne artikkelen, utgjør 8 028.¹ Det høye antallet deltakere, variasjonen i typer av kommuner samt den geografiske spredningen gir grunn til å tro at vi har med et utvalg av ungdom som ikke langt fra kan sies å representere et nasjonalt gjennomsnitt.

Skole og utdanningsplaner

Ungdom flest har en positiv holdning og er motiverte i forhold til skolen. Av tabell 1 kommer det fram at så godt som alle er enige i at det er viktig å få gode karakterer. Bortimot ni av ti mener at skolen kommer godt med uansett hva de skal drive med seinere, og sju av ti er enige i at «vi lærer mye interessant på skolen». De aller fleste – åtte av ti – oppgir at de trives på skolen, mens 7 prosent, flest gutter, gir uttrykk for sterk grad av mistriivsel.

Når det gjelder hvor mye lekser ungdom gjør, er det påfallende stor variasjon innen ungdomsgruppa. Mens 11 prosent oppgir at de siste uke ikke har lest lekser i det hele tatt, har 30 prosent lest lekser fra 5 til 7 dager. 35 prosent oppgir at de har lest lekser 3 til 4 dager sist uke. Jenter er noe flittigere til å lese lekser enn gutter.

9 prosent oppgir at de blir plaget, ertet eller frosset ut på skolen eller skoleveien en eller flere ganger ukentlig. Ytterligere 5 prosent oppgir at de blir mobbet av og til. De er først og fremst gutter som er involvert i mobbing, både som utøver og mobbeoffer.

Tabell 1. Prosentandel som er «helt enig» eller «litt enig» i følgende utsagn.

	Gutt	Jente	Totalt
Å få gode karakterer er viktig	97	98	97
Jeg trives på skolen	79	83	81
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	85	88	86
Vi lærer mye interessant på skolen	69	69	69
Lærerne våre er flinke til å lære bort	65	61	63
N	3832	3860	7692

Kilde: UNGdatabasen/NOVA. Elever i 9. og 10. klasse fra de 25 kommunene som gjennomførte UNGdataundersøkelser i perioden 1997–2001.

De unge er spurt om på hvilket trinn de har planlagt å avslutte utdanningen sin. Nesten halvparten har ennå ikke bestemt seg, noe som nok reflekterer at utvalget er sammensatt av ungdom som ikke er kommet så langt i utdanningsløpet. Uavhengig av kjønn planlegger 25 prosent å fullføre universitets- eller høyskoleutdanning av høyere grad. 9 prosent av guttene og 14 prosent av jentene ønsker seg høyskoleutdanning på mellomnivå, det vil si sykepleier, lærer, ingeniør og lignende studier. 10 prosent tar sikte på å avslutte sin utdanning etter fullført yrkesfaglig utdanning på videregående skole. Her er guttene i flertall. Svært få ønsker å avslutte utdanningen etter gjennomført ungdomsskole.

Foreldre og andre voksne

De aller fleste ungdommer – 73 prosent – bor sammen med begge foreldrene sine. 11 prosent bor kun sammen med mor og 2 prosent bor kun sammen med far. I tillegg er det 9 prosent som bor sammen med en foreldrene sine og deres nye samboer. 3 prosent sier at de skifter mellom å bo hos den ene og den andre av foreldrene.

Forholdet til foreldrene synes gjennomgående å være tett og nært. 92 prosent mener at foreldrene kjenner de fleste av vennene, mens 91 prosent opplever at det er viktig for foreldrene «å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida». 78 prosent oppgir at «mine foreldre kjenner foreldrene til de fleste av vennene mine». De fleste opplever også at foreldrene støtter dem og gir dem gode tilbakemeldinger.

Omlag halvparten oppgir at de har gjort en konkret aktivitet sammen med mor og far som hobby, trening eller lignende i løpet av sist uke. Her er det ikke forskjeller mellom gutter og jenter. Noe større er kjønnsforskjellene når det gjelder å hjelpe til i hjemmet, som å vaske og rydde. 25 prosent av jentene og 16 prosent av guttene har hjulpet til 3 dager eller mer. 24 prosent av guttene og 12 prosent av jentene har ikke hjulpet til hjemme i det hele tatt sist uke. De fleste hjelper til en eller to ganger i uka.

Samlet tyder tallene på de unge inngår i sosiale nettverk med en betydelig grad av sosial kontakt og kanskje også uformell kontroll fra voksne personer. Dette viser seg også i kontakten de unge har med naboer og slektninger. I løpet av siste uke har 41 prosent av de unge besøkt nabo en eller flere ganger, mens 65 prosent har besøkt slektninger og familie. På dette punktet er det små forskjeller mellom gutter og jenter.

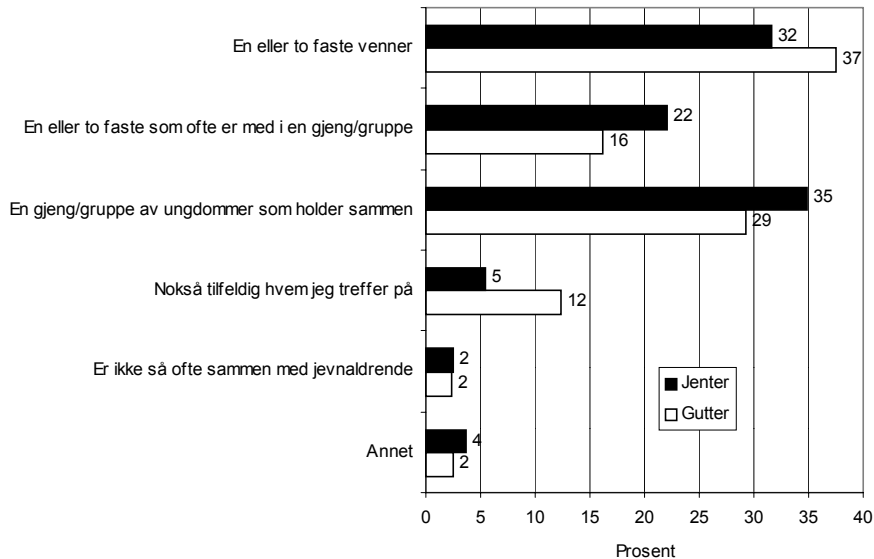
Venner

En av tre ungdommer oppgir at de mest holder seg sammen med en eller to faste venner. Like mange er mest sammen med en gjeng eller gruppe av ungdommer som holder sammen. 19 prosent er oftest «sammen med en eller to faste som ofte er med i en gjeng». I motsetning til vante forestillinger går tendensen i retning av at flere gutter er sammen to og to, mens jenter oftere er med i en større vennekrets. Samtidig rapporterer flere gutter at de mangler faste og stabile venner i jevnaldermiljøet. Flere gutter oppgir at det er nokså tilfeldig «hvem jeg treffer på» når de er sammen med venner. På spørsmål om de unge ville få besøk av venner dersom de blei lagt inn på sykehus for en lenger tid, er det store forskjeller mellom gutter og jenter. 54 prosent av jentene er sikre på at de ville få besøk, mot 30 prosent av guttene. Jentene ser ut til å ha et større nettverk av venner som lettere lar seg mobilisere i vanskelige situasjoner.

16 prosent oppgir at de har brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner 5–7 kvelder siste uke. Samværet med jevnaldrende foregår i stor utstrekning også gjennom at de unge er sammen i hjemmene til hverandre. 11 prosent oppgir at de sist uke 5–7 ganger enten har vært på besøk i hjemmet til venner eller hatt venner på besøk hos seg. 13 prosent har ikke hatt besøk av venner eller besøkt venner. Samlet ser det ut til at samvær med andre unge i hjemmene er like vanlig som å treffes ute i ulike sammenhenger. Når de unge treffes ute, er det ganske vanlig å gå på kafé eller snackbar. 55 prosent har vært på kafé eller snackbar siste uke, mens 36 prosent har stått og hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk eller lignende.

Omlag 10 prosent av de unge har liten kontakt med jevnaldrende på fritida i den forstand at de oppgir at de 5–7 ganger sist uke har vært alene hjemme eller sammen med mor og far hele kvelden. Tilsvarende er det 17 prosent som ikke har vært ute sammen med jevnaldrende siste uke.

Figur 1. Vennemønster blant gutter og jenter. Når du er sammen med venner, hvem er du som oftest sammen med?

Kilde: UNGdatabasen/NOVA. Elever i 9. og 10. klasse fra de 25 kommunene som gjennomførte UNGdata-undersøkelser i perioden 1997–2001.

Media og kulturelle aktiviteter

Ulike medier opptar mye av oppmerksomheten i ungdomstida. I undersøkelsen går det fram at de aller fleste bruker mye tid til å høre på musikk og se på TV. To av tre ser TV omtrent daglig. Det er også svært utbredt å se på video og filmer. Tre av fire har sett på video siste uke, og 55 prosent har vært på kino.

Når det gjelder bruk av PC og internett, er det store kjønnsforskjeller. Nesten åtte av ti gutter har brukt PC til spill siste syv dager, mot kun hver tredje av jentene. Tilsvarende har sju av ti gutter mot halvparten av jentene, brukt PC til annet enn spill. 55 prosent av guttene og 41 prosent av jentene oppgir at de har vært på internett siste uke.

Jenter leser mer bøker og går oftere på bibliotek enn gutter. 25 prosent av guttene og 36 prosent av jentene har vært på bibliotek i løpet av sist uke. Tilsvarende er det 35 prosent av guttene mot 62 prosent av jentene som har lest en bok som ikke er skolebok. I løpet av siste år har 30 prosent av guttene mot 46 prosent av jentene vært i teater. 31 prosent av jentene mot 23 prosent av guttene har vært på kunstutstilling. Derimot har omlag 40 prosent både av gutter og jenter vært på museum.

Organisasjonsdeltaking

75 prosent er medlemmer av minst en organisasjon – fra idrett og fritidsklubb, til rollespillklubb og supporterklubb. 38 prosent er medlemmer av to organisasjoner eller mer. Guttene er litt mer aktive enn jentene. Den klart største organisasjonsformen er idrettslagene. 47 prosent av guttene og 38 prosent av jentene er medlemmer av et idrettslag. I tillegg har 26 prosent av ungdommene tidligere vært medlemmer av idrettslag. Det innebærer at et klart flertall av norske ungdommer er innom et idrettslag i løpet av oppveksten. Som nummer to kommer fritidsklubbene. Av niende og tiende klassingene oppgir 18 prosent at de er medlemmer av fritidsklubb, mens 26 prosent oppgir at de har vært medlemmer tidligere. Bruk av fritidsklubb er likevel mer utbredt enn medlemstallene tilsier. Hele 34 prosent har vært *innom* fritidsklubben sist uke. Derimot er det mindre vanlig å gå på møte i lag eller forening. 24 prosent har vært på slikt møte sist uke.

Andre av de større organisasjonstypene er kristen forening og sang- og musikkorganisasjon. 12 prosent er medlemmer av kristen organisasjon, mens 9 prosent har vært medlem før. Her er det mindre forskjeller mellom gutter og jenter. Videre er 10 prosent medlem og 21 prosent har vært medlem tidligere i et musikkorps, kor eller orkester. Her er det store forskjeller mellom gutter og jenter. Mens hele 43 prosent av jentene er eller har vært medlem av en slik organisasjon, gjelder det samme for 20 prosent av guttene. 10 prosent av guttene oppgir at de er medlemmer av supporterklubber, 8 prosent er medlem av jakt- og fiskeforening, og 7 prosent er med i speideren. Dette er organisasjonstyper der guttene er i klart flertall. Til gjengjeld er jentene i klart flertall innenfor foreninger som driver med dyrehold, hvor 8 prosent av jentene er medlemmer. Svært få ungdommer i denne aldersgruppa er medlem i en politisk organisasjon, bare 3 prosent uansett kjønn.

Mosjon og idrett

Siden idretten organiserer svært mange ungdommer, kan det være interessant å se litt nærmere på andre sider ved fysiske aktiviteter. To av tre oppgir at de er aktive i en eller annen form for idrett – enten dette foregår organisert eller ikke. Nesten halvparten har drevet med trening i et idrettslag i løpet av sist uke, og mer enn hver tredje har trent to ganger eller mer i uka i et idrettslag. Så mange som fire av ti sier de deltar i konkurranseidrett, noe som appellerer mer til gutter enn jenter. Nesten halvparten av guttene deltar i idrettskonkurranser, mot 36 prosent av jentene. I tillegg oppgir 30 prosent både av gutter og jenter at de tidligere har deltatt i idrettskonkurranser. De fleste deltar på lokalt nivå som klubbmesterskap og lignende. 11 prosent oppgir at de deltar eller har deltatt på nasjonalt eller internasjonalt nivå. Av tabell 2 framkommer det videre at mange trimmer på egen hånd.

Tabell 2. Prosentandel som har deltatt på følgende en eller flere ganger siste uke.

	Gutt	Jente	Totalt
Trimmet på egenhånd (løpt en tur, gått i svømmehall etc.)	52	50	51
Drevet med trening i et idrettslag	52	43	47
Drevet med dans, jazzballett, aerobic, folkedans e.l.	6	28	17
Vært på treningsstudio/helsestudio	16	11	14
Drevet med hester, riding	3	15	9
Vært på kampsport- eller selvforsvarstrening (boksing, karate, kickboksing e.l.)	10	5	8
N (antall ungdommer)	3832	3860	7692

Kilde: UNGdatabasen/NOVA. Elever i 9. og 10. klasse fra de 25 kommunene som gjennomførte UNGdataundersøkelser i perioden 1997–2001.

Ser vi på deltakelse i idrettslag, uavhengig om dette dreier seg om konkurranser eller ikke, er kjønnsforskjellene noe mindre. Mer enn halvparten av guttene og fire av ti jenter oppgir at de siste uke har trent i et idrettslag. Når det gjelder uorganisert fysisk aktivitet, målt ut fra å ha trimmet på egenhånd, er det omtrent ingen kjønnsforskjeller. Omtrent halvparten av både guttene og jentene har løpt en tur, gått i svømmehallen eller liknende siste uke. Gutter går oftere på treningsstudio og trener mer kampsport enn jenter. Jenter er mer aktive når det ulike typer dans og driver oftere med ridning enn hva tilfelle er for guttene. I badesesongen oppgir 66 prosent av

jentene og 57 prosent av guttene at de bader minst en gang i uka. Uavhengig av kjønn oppgir halvparten av ungdommene at de er på sykkel tur minst en gang i uka på sommeren. Selv om ikke mønsteret er entydig, går tendensen i retning av at guttene er mer opptatt av organisert idrett og konkurranser, mens jentene i større grad trimmer på egen hånd.

Det er også enkelte klare kjønnsforskjeller når det gjelder hva slags idrettsgrener gutter og jenter deltar i. I undersøkelsen ble de unge bedt om å oppgi hvilken idrett de er mest aktive i. Av idrettsaktive gutter oppgir 51 prosent fotball, 9 prosent basketball og 6 prosent kampsport/selvforvar. Blant idrettsaktive jenter er fotball og håndball omtrent like utbredt, med henholdsvis 24 og 22 prosent. Blant jentene er det videre 12 prosent som svarer ridning, 11 prosent dans og 5 prosent aerobic. Undersøkelsen viser dermed at det er større variasjon i hvilke typer idretter som appellerer til jenter enn hva tilfellet er for guttene.

Avslutning

I denne korte artikkelen har vi tegnet et bilde av det vi kan kalle vanlig ungdom, majoriteten av ungdom i Norge. Tallene viser at ungdom flest er positive til skole og utdanning. De fleste har gode relasjoner til foreldre og andre voksne. Så godt som samtlige har venner de er sammen med på fritida, og mange tilbringer mye av fritida sammen med jevnaldrende. De fleste deltar i organiserte aktiviteter, og idretten står sterkt. Kanskje er konformitet og tilpasning nyttige begreper for å forstå dagens unge?

Et slikt bilde står i en viss kontrast til mediefortellinger om ungdom, som også ungdomsforskere gjennom sitt fokus på typiske ungdomsproblemer har bidratt til. Det er gjerne de negative sidene som når journalisters og forskeres oppmerksomhet, kjedsomhet, kriminalitet, vold og narkotika-problemer. I et forebyggingsperspektiv er det viktig at dette settes på dagsorden. Problemene gjelder likevel som oftest et mindretall av ungdommene og kan som regel knyttes til bestemte deler av ungdomsmiljøene. Dersom situasjonen for de få generaliseres til å gjelde dagens ungdomsgenerasjon som helhet, kan vi komme galt av sted, fordi vi står i fare for å bidra til et mer negativt bilde av dagens unge enn det er grunnlag for.

Note

1. Nærmere opplysninger om hvilke kommuner som er med i utvalget, kan fås ved henvendelse til forfatterne. Også tabellene som analysene er basert på, kan sendes interesserte.